

Az igazságszolgáltatás nyilvánossága, különös tekintettel a büntetőeljárás sajtónyilvánosságára

Márki Dávid

Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar, Alkotmányjog tanszék
e-mail: marki.dave@gmail.com

Absztrakt

A tisztességes eljáráshoz való jog és a nyilvánosság az igazságszolgáltatás kiemelkedő jelentőséggel bíró alkotmányos alapelvei. A megváltozott médiakörnyezetnek, a jogszabályok folyamatos változásának, valamint a technikai eszközök fejlődésének köszönhetően az igazságszolgáltatás nyilvánossága jelentős változáson ment keresztül, mely változások elsősorban a büntetőeljárások sajtónyilvánosságának körében jelentenek égető problémát. A tanulmányban ezen problémák köréből elsősorban a sajtó jelenlétének felekre gyakorolt hatását, a személyiségi jogok megsértését, valamint az igazságszolgáltatás mediatizálódását veszem górcső alá.

Kulcsszavak: büntetőeljárás, média, nyilvánosság, sajtó, tisztességes eljárás

1. BEVEZETÉS

Az elmúlt években az igazságszolgáltatás nyilvánossága jelentős változáson ment keresztül, külső és belső vonatkozásban egyaránt. A törvények folyamatos változása, a technikai eszközök fejlődése tovább nehezíti nemcsak a bírák és jogászok, igazságszolgáltatásban dolgozók munkáját, de az állampolgárok helyzetét is. Elég a megváltozott médiakörnyezetre gondolni, hiszen ma már nem csak a sajtó képes tájékoztatni a nyilvánosságot. Az interneten keresztül a szociális médiák, közösségi hálóak, pl. Facebook, Twitter segítségével pillanatok alatt akár milliós tömeghez juthatnak el információk.

További problémát jelent, hogy a különböző jogszabályok (pl. a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény, valamint az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény) ellentmondanak egymásnak, vagy éppen egyik sem szabályozza az adott kérdést, joghézag alakul ki.

Nincs meghatározva és egységesen szabályozva a sajtó tárgyalási jelenléte, szerepe, hogy mikor és hogyan lehet kép-és hangfelvételeket készíteni a tárgyaláson, a tárgyalási jegyzék hol és milyen formában tehető közzé, a peres iratokba

történő betekintés feltételei szintén hiányosak. Az, hogy a tárgyalóterem kiválasztásával összefüggésben hogyan határozhatja meg a bíró a hallgatóság létszámát, továbbá a zártláncú kamerarendszerek kérdése is bíróságokként eltérő.

A tanulmányban a büntetőeljárások nyilvánossága körében felmerülő problémák közül elsősorban a sajtó jelenlétének felekre gyakorolt hatását, a személyi jogok megsértését, valamint az igazságszolgáltatás mediatizálódását veszem górcső alá.

2. ELMÉLETI ALAPOK

A független, pártatlan, igazságos eljáráshoz való jog mindenkit megillető alkotmányos alapjog. Alaptörvényünk az igazságszolgáltatás működésének e garanciális jelentőségű alapelvét a XXVIII. cikkében deklarálja.¹

A nyilvánosság egyik legfontosabb feladata, az igazságszolgáltatás tevékenységének ellenőrizhetővé tétele és a pártatlan eljárás biztosításának megvalósulása. Ezt az Alkotmánybíróság elvi érveléssel mondta ki 58/1995 (IX. 15.) AB határozatában, miszerint a nyilvánosság mindenekelőtt az igazságszolgáltatás működésének a társadalom által történő ellenőrzését hivatott biztosítani.²

A bírósági eljárás nyilvánossága a bírói hatalom korlátjaként a jogállamiság fontos garanciája. A jogállamiság egyik lényeges értéktartalmú alapeleme az alapjogok és különböző szabadságok elismerése, biztosítása. A tisztességes eljáráshoz való jog mellett, ilyen alapjog például a véleménynyilvánítás szabadsága, mely a kommunikációs alapjogok anyajogaként kiemelkedő helyet foglal el az alapjogi katalógusban. Ahogy arra az Alkotmánybíróság is rámutatott, a véleménynyilvánításhoz való joghoz szorosan kapcsolódik többek között a valamennyi médium szabadságát magában foglaló szólás- és sajtószabadság, valamint az informáltsághoz és az információk megszerzéséhez fűződő jog. Ez a jogcsoport teszi lehetővé az egyének részvételét a társadalmi, politikai folyamatokban.³

Az információszabadság érvényesüléséhez elengedhetetlen előfeltétel, hogy az igazságszolgáltatásban dolgozók elfogadják a nyilvánosságot, mint értéket és ne teherként fogják fel azt. Mindez azért lényeges, mert a bírói gyakorlat nyilvánossága a jog megismerhetőségének alkotmányos követelménye.⁴

¹ Magyarország Alaptörvénye.

² 58/1995 (IX. 15.) AB határozat.

³ 30/1992. (V.26.) AB határozat.

⁴ BLUTMAN LÁSZLÓ: A bírósági határozatok közzététele és az Alkotmány, in *Jura*, 2001/2. szám, 80-96.

A tisztességes eljáráshoz való jog (fair trial) elengedhetetlen részeleme a nyilvánosság, a nyilvános tárgyaláshoz, nyilvános eljáráshoz való jog (public hearing).⁵ A public hearing minden ügyben, minden fokon és mindenféle eljárási rendben megvédi a feleket a titkos eljárásoktól.

Ezek alapján tehát a nyilvánosság funkciója többek között a társadalmi ellenőrzés elősegítése, a pártatlan eljárás biztosítása, a jogbiztonság megteremtése és nem utolsósorban a tudomány jogfejlesztő szerepének támogatása.

2.1. Nyilvánosság

„Nyilvánosságnak nevezik azt az intézményesült társadalmi szférát, amelyben a polgárok a közügyekről értesülhetnek, azokat megvitathatják, és kialakíthatják álláspontjukat. A nyilvánosság biztosítja, hogy a polgárok ellenőrzést gyakorolhassanak a közügyek intézése (pl. parlamenti viták, bírósági eljárások) felett.”⁶

Habermas elmélete alapján a modern polgári nyilvánosság egy olyan képződmény, amelyben az emberek szabadon egyesülhetnek, eszméket cserélhetnek, szerveződhetnek és minden témában megnyilatkozhatnak. Ennek köszönhetően válik a hatalom a „köz egésze” által elszámoltathatóvá.

A nyilvánosság tehát közvetítő szerepet tölt be az állam és a magánszféra között, funkciója nem más, minthogy közvetítse a nyilvánosságot alkotók magánérdekeit a közhatalom felé, megvitassa, kritizálja a politikai hatalom döntéseit, követelje a döntésekbe való beleszólás jogát.⁷

3. SAJTÓNYILVÁNOSSÁG

„A sajtónyilvánosság – úgy látszik – valamiféle ördögi játékszabályok szerint működik. Mi lehet a magyarázata annak, hogy a hír és vele annak hordozója, a tömegkommunikációs termék, mint áru akkor adható el a legjobban, ha sokkoló, miközben a józan ész és az ép erkölcsi érzék tiltakozik ellene?”⁸

⁵ PETRIK FERENC: *Alkotmány a gyakorlatban, kommentár a gyakorlat számára*, 2009, HVG-ORAC, Budapest, 444.

⁶ Magyar Virtuális Enciklopédia

<http://www.enc.hu/lenciklopedia/fogalmi/szoc/nyilvanosság.htm>, (2017.03.20).

⁷ Bővebben lásd: HABERMAS, JÜRGEN: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*, 1993, Századvég Kiadó, Budapest.

⁸ B. NÉMET ZS. – MÜNICH IVÁN – KÓ JÓZSEF: A bűnözés lenyomata a magyar sajtóban, in *Valóság*, 1996/12. szám, 52.

A média az elmúlt 50 év alatt soha nem látott mértékű technikai fejlődésen ment keresztül, melynek következtében hatalmas befolyással bír a mindennapi életre.

Az emberek többsége ma már főként a televízión, az interneten, illetve, továbbra is, a nyomtatott sajtótermékeken keresztül értesül akár a szűkebb környezetét, akár a nagyvilágot érintő eseményekről. Ezek teszik lehetővé, hogy a mindennapi életükön kívül információkat kapjanak az állam működéséről, ezen belül pedig az igazságszolgáltatásról is. Az igazságszolgáltatás és a társadalom között a sajtó képez hidat, hiszen „*a sajtó a társadalmi ellenőrzés olyan eszköze, melyen keresztül a bírósági eljárás tisztességes menete, vagy éppen annak valamilyen sérelme széles körben válik láthatóvá.*”⁹

„*Magyarország elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét, biztosítja a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás feltételeit.*”¹⁰

A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény a médiarendszer feladatául határozza meg a helyi, az országos és az európai közélet ügyeiről, valamint Magyarország polgárai és a magyar nemzet tagjai számára jelentőséggel bíró eseményekről a „*hiteles, gyors, pontos tájékoztatást.*”¹¹

Alapvető kérdés azonban, hogy a nyilvánosság elvének kik a jogosultjai? Kiket illetnek meg a sajtót megillető jogosultságok? Vagyis, hogy mi tartozik a sajtó fogalma alá.

A sajtó szerepét, jogait és kötelezettségeit az Alaptörvény, az eljárási kódex, a sajtótörvény, valamint a médiatörvény mellett számos rendelet szabályozza. A széttagolt szabályozás megnehezíti a jogalkalmazók, hiszen sokszor egymásnak ellentmondó szabályokkal találkozhatnak, vagy épp egyik jogszabály sem szolgál válasszal.

A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól,¹² valamint a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló¹³ törvény hatálya alá alapvetően két szolgáltatási kör tartozik. Az országban letelepedett médiatartalom-szolgáltató által nyújtott médiaszolgáltatás,¹⁴ valamint a médiatartalom-szolgáltató

⁹ EKINT: *Az igazságszolgáltatás nyilvánossága, külön tekintettel a bírósági tárgyalások nyilvánosságára* 8.

¹⁰ Magyarország Alaptörvénye.

¹¹ 2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól.

¹² Uo.

¹³ 2010. évi CLXXXV. törvény.

¹⁴ Médiaszolgáltatás az Európai Unió működéséről szóló szerződés 56-57. cikkében meghatározott, önálló, üzletszerűen – rendszeresen, nyereség elérése érdekében, gazdasági kockázatvállalás mellett – végzett gazdasági szolgáltatás, amelyért egy médiaszolgáltató szerkesztői felelősséget visel, amelynek elsődleges célja műsorszámoknak tájékoztatás,

által kiadott sajtótermék,¹⁵ melyeket gyűjtőnéven médiatartalom-szolgáltatásnak nevezünk.

Azonban a manapság a legnagyobb problémát a fent említett jogszabályok hatálya alá nem tartozó „sajtósok” jelentik.

Komoly problémát jelent az igazságszolgáltatásban történő jogalkalmazás során, hogy a sajtó tárgyalási jelenlétének szabályozása nem kellőképpen letisztult.

Ahogy a bevezetőben is írtam, az eljárási törvények különbözőképpen szabályozzák a sajtó tárgyalási jelenlétét, jogait, illetve kötelességeit.

Ezen eltérő szabályozás egyik eleme a Be. azon rendelkezése, amely kimondja, hogy a bíróság nyilvános tárgyalásáról a sajtó jogosult tájékoztatást adni.¹⁶ A sajtó felvilágosítása abban az esetben tagadható csak meg, ha az minősített adat védelmét sértené, vagy veszélyeztetné az eljárás eredményes lefolytatását. Szintén az eljárásjogi kódex írja elő a kép-, illetve hangfelvétel készítésének lehetőségét, szabályait. Ez alapján a tanácselnök engedélyével, a nyilvánosság tájékoztatása érdekében készíthetnek felvételt.

A Büntetőeljárási törvény szerkezetileg, az idevonatkozó legfontosabb szabályokat a VI. fejezet III. címe alatt tartalmazza, „*felvilágosítás-adás és a nyilvánosság tájékoztatása*” címmel.

Ide tartoznak az eljárási törvény azon rendelkezései, melyek meghatározzák, hogy kikről lehet hozzájárulás nélkül felvételt készíteni.

Ebbe a körbe tartoznak a bíróság tagjai, a jegyzőkönyvvezető, az ügyész, valamint a védő. Rajtuk kívül, csak és kizárólag az érintett hozzájárulásával lehet hang- vagy képfelvételt készíteni.

A Be. taxatív felsorolásában – ellentétben például a Polgári perrendtartással - szerepel a védőről való felvétel-készítés lehetősége is. Ezen kitévél miatt tartom fontosnak, mert a tárgyaláson, míg az ügyész az állami vádmonopólium képviselője, addig a védő a védelemhez való jogot testesíti meg. Ezen alkotmányos értékek képviselete úgy gondolom meg kell, hogy alapozza a nyilvánosság számára a hozzájárulás nélküli megismerhetőséget.

szórakoztatás vagy oktatás céljából a nyilvánossághoz való eljuttatása valamely elektronikus hírközlő hálózaton keresztül.

¹⁵ Sajtóterméknek minősülnek a napilap és más időszaki lap egyes számai, valamint az internetes újság vagy hírportál, amelyet gazdasági szolgáltatásként nyújtanak, amelynek tartalmáért valamely természetes vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság szerkesztői felelősséget visel, és amelynek elsődleges célja szövegből, illetve képekből álló tartalmaknak a nyilvánossághoz való eljuttatása tájékoztatás, szórakoztatás vagy oktatás céljából, nyomtatott formátumban vagy valamely elektronikus hírközlő hálózaton keresztül.

¹⁶ Be. 74/A§ (2) bekezdés.

Amennyiben a tanács elnöke engedélyezi a felvétel-készítést, azt a tárgyalás bármely szakaszában visszavonhatja, a tárgyalás folytonosságának, zavartalanosságának biztosítása érdekében.¹⁷

Összehasonlításként érdemes megemlíteni, hogy ezzel ellentétben a Pp. 134/A. § (1) bekezdése alapján a nyilvános tárgyaláson - a bíróság által meghatározott módon - időbeli korlátozás nélkül készíthető kép-, illetve hangfelvétel.¹⁸ Ebből következően jól látható, hogy ez esetben csupán a felvétel-készítés módját határozhatja meg a bíróság, amely szűkebb jogkör, mint amivel a büntetőbíróságok bírnak.

A nyilvánosság témakörén belül véleményem szerint a sajtónyilvánosság az a terület, ahol a legégetőbb egy letisztult, egységes szabályozás megalkotása. Számptalan probléma merülhet fel, melyek jelenleg sok esetben nem kezelhetők. A sajtó képviselői a legtöbb esetben egyből a szabad véleménynyilvánítás és a sajtószabadság védőpajzsa mögé bújnak mely szinte teljes védelmet nyújt számukra. Ebből kiindulva a következőkben a sajtónyilvánosság témakörében jelentkező problémákra szeretnék rámutatni, melyek közül kiemelkedő a sajtó jelenlétének az eljárásban résztvevőkre gyakorolt hatása, személyiségi jogok megsértése, valamint az igazságszolgáltatás „médiatizálódása”.

3.1. A sajtó felekre gyakorolt hatása

Egy hétköznapi ember számára – legyen akár tanú, sértett, akár vádlott - hatalmas terhet jelenthet a sajtó jelenléte. A kamerák kereszttüzeiben hatalmas nyomás nehezedik a terhelte annak köszönhetően, hogy a sajtón keresztül szélesebb tömegek ismerhetik meg tettüket. Ámde akár egy tanúra is rossz hatással lehet a sajtó jelenléte, hiszen ennek köszönhetően ideges, esetleg szétszórt lesz, nem képes megfelelő, értékelhető vallomás megtételére, mely a büntetőeljárás eredményességét veszélyezteti. Szintén komoly aggályokat vet fel, hogy a televízió és az interneten keresztül közölt információk következtében a tanúban összekeveredhetnek az eredeti és a másodlagos emlékképek.¹⁹

Természetesen fontosnak tartom megemlíteni, hogy jelentős különbség mutatkozhat az írott és az elektronikus sajtó jelenléte között. Az írott sajtó képviselői jóval kevesebb negatív hatást eredményezhetnek, tekintve, hogy a hallgatóság körében helyezkednek el és nincs olyan szembetűnő ismertető jelük, amely alapján meghatározható lenne a felek számára, hogy ők a sajtó munkatársai. Ellentétben az elektronikus sajtóval, ahol kamerákkal, fényképezőgépekkel érkezik a média

¹⁷ Be. 74/B. § (1) bekezdés.

¹⁸ Pp. 134/A. § (1) bekezdés.

¹⁹ KERTÉSZ IMRE: A közvélemény igazságszolgáltatása, in *Belügyi Szemle*, 1998/1. szám, 18.

munkatársai, amelyeket a tárgyalás ideje alatt is végig üzemeltetnek, nyilvánvalóvá és felismerhetővé téve ezáltal jelenlétük okát.

További problémát jelent a az úgynevezett „sztáreffektus”. Szinte mindenki ismeri O. J. Simpson ügyét, akit felesége Nicole Brown Simpson és Ronald Goldman ellen elkövetett emberöléssel vádoltak meg.²⁰ Az 1990-es évek közepén kilenc hónapon keresztül követhették végig a büntetőeljárást, ezzel gyakorlatilag megteremtve a mai reality showkat.²¹

Azonban szemléltető példáért nem szükséges a tengerentúlra menni. A média szereptévesztésére, a „sztáreffektusra” megfelelő példa lehet a Kulcsár-ügy²² megfilmesítése, melynek bemutatására már a büntetőeljárás alatt sor került.²³ Véleményem szerint nem kíván bizonyítást, hogy a média ilyen szintű jelenléte a mindennapokban komoly befolyással lehet a büntetőeljárásokra.

3.2. Magánszféra jogok megsértése

„A bírósági tárgyalás, mint minden más nyilvános esemény, önmagában azáltal, hogy nyilvánosságot kapott, már megteremti bizonyos személyhez fűződő jogok elvi megsértésének lehetőségét.”²⁴

A sajtó pillanatok alatt képes személyiségi jogot sértő cselekmény megtételére. A személyiségi jogok megvédése érdekében természetesen lehetőség van az arcok kitakarására, a hangok eltorzítására, hogy az illető ne lehessen felismerhető, mégis megjelenhessen a híradóban hírközlés, tájékoztatás céljából. Azonban itt ütközik ki az egyik legnagyobb mértékben a korábban már említett letisztult szabályozás hiánya. Jól példázza ezt két különböző kereskedelmi csatorna hírműsora. Az egyik adásban a tárgyaláson felvételt készítenek a vádlottról vagy a sértettéről, melynek során kikockázzák az érintett teljes alakját, míg a másik adásban ugyanazon érintett esetében csupán az arcát vagy arcának egy részét – általában a szemét – takarják ki. Utóbbi esetben a kitakarás ellenére is sérülhetnek az érintett személyiségi jogai. Az arcvonásokon kívül számos olyan ismertető jel kerül felvételre (testalkat, hajszín, esetleges tetoválások, jellegzetes testi fogyatékoságok), melyek alapján beazonosítható egy adott személy.

²⁰ Az eljárás teljes egésze megismerhető egy külön erre a célra létrehozott honlapon: <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/Simpson/simpson.htm>, (2017.03.20).

²¹ HACK PÉTER: *Az igazságügyi adatkezelésről és tájékoztatásról szóló törvénytervezet koncepciója* című előadás, a Szegedi Ítéletábrán 2014.január 17-én megrendezett konferencián.

²² OBERSOVSZKY PÉTER (rendező): *Kulcsár & Haverok*, 2005.

²³ PRANCZ BALÁZS: A büntető igazságszolgáltatás és a média konfliktusa, in *Iustum Aequum Salutare* IV. 2008/2. szám, 183.

²⁴ PRIBULA LÁSZLÓ: *Az igazságügyi adatkezelésről és tájékoztatásról szóló törvénytervezet koncepciója* című előadás, a Debreceni Ítéletábrán 2014. március 14-én megrendezett konferencián.

Véleményem szerint e kérdéskörben is elengedhetetlen lenne egy egységes szabályozás megalkotása.

Itt szeretném megemlíteni, hogy a Szegedi Ítéltábla egy közelmúltban született ítéletében kimondta, hogy a büntetés-végrehajtásban dolgozó személyek képmáshoz fűződő személyiségi jogát sérti a sajtó által készített olyan fényképfelvétel, amelyen a vádlotton kívül a büntetés-végrehajtási dolgozó is megjelenik és így kerül a kép közzétételre.

Az eset előzménye egy 2011. január 11-én megtartott, nagy médiaérdeklődésre számot tartó tárgyalás, melyen a büntetés-végrehajtási őrként [továbbiakban: bv. őr] dolgozó felperes vezetősáron kísérte az előzetes fogva tartásban lévő, közismert politikus vádlottat. A tárgyalóteremben egy újságíró fényképfelvételel készített, melyen a vádlott mögött haladó bv. őr is felismerhető volt. Egy netes hírportálon körülbelül 3-4 hónapig volt (kitakarás nélkül) elérhető ezen tartalom. A bv. őr állítása szerint a jogosulatlan nyilvánosságra hozatal következtében személye széles körben ismertté vált, aminek következtében a potenciális veszélyeztetettsége és a munkájából adódó pszichés megterhelés jelentősen megnövekedett.²⁵

Itt is érdemesnek tartom egy gondolat erejéig az írott sajtó elkülönítését a kép-és hangfelvételes közvetítésétől, megjegyezvén, hogy a feljegyzések készítésekor is fennáll annak a veszélye, hogy olyan adatokról készít feljegyzést akár a sajtó munkatársa, akár egyéb személy, aminek nyilvánosságra hozatala sérti a személyiségi jogokat, azonban a leírás alapján való beazonosítás egy érdeklődő számára időigényesebb és bonyolultabb, mint egy képfelvétel alapján történő.

3.3. Az igazságszolgáltatás mediatizálódása

A média a „demokrácia őrszemeként” központi szerepet játszik a tájékoztatáshoz való jog biztosításában, azonban a „szenzációéhségének” köszönhetően sokszor eltér a pontos és hiteles tájékoztatás követelményétől, amelynek következményeként napjainkban, az ártatlanság vélelmét csorbítva, a társadalom sokszor azelőtt mond ítéletet valaki felett, hogy az illető személy bűnössége kétséget kizáróan bizonyítottá válna. Egyes kiemelt büntetőügyekben a médian keresztül sok esetben ítéleteket szavaztatnak meg a nézőkkel, miközben valóságos médiakampány indul.²⁶

Elég megemlíteni Kaiser Ede vagy Schönstein Sándor nevét, akiket a televízió keresztül ismerhetett meg a társadalom, és akiket a folyamatban lévő büntetőeljárás ellenére, a közvélemény egyértelműen bűnősként kezelte.

Schönstein Sándor neve 2007-ben merült fel, amikor is édesanyja Balla Irma debreceni önkormányzati képviselő emberölés áldozata lett. Az emberölés büntetésével fiát, Schönstein Sándort vádolták meg. Az első fokon eljáró Hajdú-Bihar

²⁵ Bírósági Döntések Tára 2014/6.

²⁶ PRANCZ: *i. m.*

Megyei Bíróság különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés miatt tizenkét év fegyházra ítélte. A másodfokon eljáró Debreceni Ítéltábla azonban új eljárás lefolytatását rendelte el, végül 2013 szeptemberében a megismételt eljárásban bizonyítottság hiányában jogerősen felmentették. Az ügy kapcsán számtalan cikk és híradás látott napvilágot, melyek többségében a nyilvánosság és az ártatlanság védelme közötti érdekütközés bukkant felszínre.²⁷

E problémakör vizsgálata során különbséget kell tennünk az úgynevezett mainstream média - mely magában foglalja az írott és elektronikus médiát - valamint a közösségi média között.

A XXI. század legnagyobb kihívását leginkább a közösségi média, a Facebook, Twitter, valamint a különböző blogok jelentik. A közösségi média azért jelent komolyabb veszélyt, mert míg a mainstream médiát kötik a médiaetikai előírások, addig ez a különböző bloggerekre, internetes portálokra már nem igaz.²⁸

A világhálónak és a közösségi oldalaknak köszönhetően megnövekedett mértékben van jelen az igazságszolgáltatás a közvéleményben. Éppen ezért elengedhetetlennek tartom annak vizsgálatát, hogy a társadalom miként viszonyul az igazságszolgáltatáshoz.

Korábbi kutatásom során felmérést készítettem, mely felmérés alapjául *Dr. Kelemen László* szociálpszichológiai kutatása²⁹ szolgált. A kutatás során megkérdeztem 600 jogi ismerettel nem rendelkező, valamint 250 jogi végzettségű, vagy jogi ismeretekkel rendelkező személyt. A vizsgálatok egyik alapvető célja annak kiderítésében állt, hogy mennyiben tér el a jogászok, jogi ismeretekkel rendelkezők értékrendje, megítélése az általános társadalmi értékrendtől és megítéléstől.

Az eredményekből egyértelműen kitűnik, hogy a jogászok, átfogóbb jogi ismeretekkel rendelkezők sokkal jobb véleménnyel bírnak az igazságszolgáltatásról, mint az „utca embere”. Mindez újabb bizonyítékként szolgál arra, hogy a nyilvánosság felé történő nyitás a bíróságok részéről indokolt.

Az alábbiakban a kutatásról készített táblázat látható, mely az igazságszolgáltatás megítélésére vonatkozó kérdéseket tartalmazza:

	Reprezentatív minta	Jogászi minta
A befolyásos emberekre másképp alkalmazzák a jogot, mint az átlagemberekre		
nem ért egyet	15%	30%
egyért	85%	70%
A magyar igazságszolgáltatás független a politikától		

²⁷ http://hvg.hu/cimke/Balla_Irma-gyilkoss%C3%A1g (2017.03.20).

²⁸ Bár a facebooknak van saját adatvédelmi, biztonsági szabályzata, ez nem elegendő a probléma elhárításához.

²⁹ KELEMEN LÁSZLÓ *Miként vélekedünk a jogról?*, 2010, Line Design Kiadó.

nem ért egyet	92%	77%
egyetért	10%	23%
Az ügyek kimenetele nagymértékben a bíró személyétől is függ		
nem ért egyet	16%	21%
egyetért	84%	79%
A magyar bíróságok előtt minden ember egyenlő elbírálásban részesül		
nem ért egyet	86%	64%
egyetért	14%	36%
Ma Magyarországon mindig érdemes igazunkat a bíróságon keresni		
nem ért egyet	83%	71%
egyetért	17%	29%
Nem érdemes pereskedni, mert ez csak az ügyvédeknek kedvez		
nem ért egyet	52%	79%
egyetért	48%	21%
A bíróságok által hozott ítéleteket általában elfogadhatónak tartom		
nem ért egyet	57%	26%
egyetért	43%	74%
A bírósági ítéletekben a jog és az igazságosság gyakran elválik egymástól		
nem ért egyet	18%	29%
egyetért	82%	71%
A bíróságok működéséről nem áll rendelkezésre kellő információ az állampolgárok számára		
nem ért egyet	10%	25%
egyetért	90%	75%
A bíróságok nyilvánosság felé történő nyitása elősegítené a bíróságokba vetett bizalom növekedését		
nem ért egyet	8%	18%
egyetért	92%	82%

Az igazságszolgáltatás elfogadottsága

A táblázatból jól látható, hogy meglehetősen negatív megítélés alá esik a társadalom részéről az igazságszolgáltatás.

Külön ki kell emelni az ítéletek elfogadhatóságát vizsgáló kérdést. A jogi ismeretekkel nem rendelkezők több mint fele értett egyet a kérdésben, miszerint általában nem elfogadhatóak a bíróságok által hozott ítéletek. Tekintettel arra, hogy a sajtó jelentős mértékben tudja befolyásolni a társadalom tagjait,

elmondható, hogy a meghozott ítéletek és a társadalmi elvárások meglehetősen ritkán találkoznak egymással.

Példaként említhető a vörösiszap-katasztrófa ügyében, a közelmúltban meghozott ítélet. A Veszprémi Törvényszék 2016. január 28-án hirdetett ítéletet B. Zoltán és 14 társa ellen a vörösiszap-katasztrófával összefüggésben indított büntetőügyben. A bíróság a büntetőeljárás során rendkívül széleskörű bizonyítási eljárást folytatott le, mely eredményeként a vádlottakat bűncselekmény hiányában felmentette.³⁰ Az ítélethirdetést követő napokban valósággal felrobbant az internet. A társadalom egy emberként követelte a büntetőjogi felelősségre vonást. Folyamatos támadás érte és éri azóta is a bíróságokat, valamint az eljáró bírót. Sok esetben gondot okoz, hogy a társadalom széles rétege a tárgyalásról, a meghozott ítéletről és annak indokairól kizárólag a médiában megjelenő, tárgyilagosnak aligha mondható tudósításokból értesül. Ezek alapján a bíró sokszor lelketlen gépnek tűnhet. Azonban Darák Péter a Kúria elnöke kifejtette, „*a bírói döntést nem befolyásolhatják az érzelmek, a bírónak az alkotmányos eljárásrend során feltárt, bizonyított tények alapján, a törvényes vád keretei között, teljes felelősségtudattal kell döntenie,*”³¹ amit azonban a társadalom jogban nem jártas részének meglehetősen nehéz megértenie.

További aggasztó pontot jelent a befolyásos emberekkel kapcsolatos ítéletekre vonatkozó kérdésre adott válaszok. A megkérdezettek túlnyomó többsége (mintegy 85%-a) azt vallja, hogy a befolyásos emberek sokkal könnyebben kapnak felmentő vagy enyhébb ítéletet, mely társadalmi véleményen változtatni szükséges. Meglepően tapasztaltam, hogy a jogászi minta 70%-a osztja ezen negatív véleményt.

E vélemény kialakulásában is döntő befolyással bír a média, hiszen, ha egy közismert személy (színész, politikus, vagy közismerten vagyonos személy, stb.) büntetőjogi felelősségre vonása során enyhébb vagy felmentő ítélet születik, a széles közönség nem kutatja annak jogi hátterét, csupán a média által közzétett információkból alakítja ki álláspontját az ügygel kapcsolatban.

Példaként szolgálhat a közelmúltból, Eva Rezesova-ügye. Az eljárás során napi rendszerességgel jelentek meg cikkek az ügygel kapcsolatban. Az ítélethirdetés előtt a megjelent sajtóanyagok túlnyomó többsége tartalmazott arra utaló kérdést, megjegyzést, hogy vajon felmentik-e a szlovák milliárdos nőt, illetve, hogy befolyásolja-e majd a döntést a vádlott hatalmas vagyona?

³⁰ <http://birosag.hu/szakmai-informaciok/altalanos-sajtokozlomeny/veszpremi-torveny-szek-halalt-eloidezo-gondatlan> (2017.03.20).

³¹ A Kúria elnökének közleménye: http://lb.hu/hu/sajto/kuria-elnokenek-kozlomenye?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_jog_201602 (2017.03.20).

A különböző hírportálokon megjelent cikkek valóságos „kommentáradatot” indítottak el. Több ezren fejtették ki álláspontjukat, miszerint akinek pénze van, az megúszhatja négy ártatlan ember halálát. Az egyik kereskedelmi csatorna hírműsorában az alábbi hírösszefoglalóval került leadásra egy a büntetés-kiszabással kapcsolatos riport: „*Hogyan mérleghetnek a bírók? Miért tűnik nekünk, laikusoknak úgy, hogy az egyik „könnyen megúszza”, és mit gondolnak a gyászolók?*”

Jól látható, hogy akár a felvezetésben, akár magában a riportban az emberek érzelmeire próbálnak hatni. A tragikus körülmények bemutatása, a gyászolók megszólaltatása, fájdalmuk közvetítése alapjaiban képes megrendíteni egy átlagembert. Ilyen körülmények felvázolása után az esetlegesen enyhébb vagy esetenként felmentő ítélet meghozatala negatív visszhangot vált ki a társadalomból a bíróságok iránt. Történik mindez anélkül, hogy a tényleges jogi indokolás, a jogtudomány vagy a dogmatikai alapok megismertetésre kerüljenek.

Sokszor az az érzés támad az emberben, hogy az újságíróknak az ítélet hírértéke és annak közlése fontosabb, mint az ítélet indokainak megértetése.³²

4. ÖSSZEZGÉS

„Az igazságszolgáltatás nem állhat a társadalom felett, akitől végső soron a legitimitása is ered, az állampolgároknak látniuk kell, hogy a bíróságok alkalmasak feladatuk ellátására, és ítélkezésük a törvények, illetve más jogszabályok rendelkezéseinek megfelelően történik. Ez képezi alapját a bírói hatalom iránti közbizalomnak.”³³

Mindezek alapján konklúzióként levonható, hogy a nyilvánosság az a terület, ahol a sajtószabadság, a személyes és minősített adatok, a tájékoztatáshoz való jog, a közérdekű adatok megismeréséhez fűződő jogok és különböző érdekek leginkább kollízióban állnak.

Éppen ezért egy olyan rendszer kidolgozása szükséges, ahol teljes mértékben megvalósul a társadalmi kontroll funkció, a teljes körű tájékoztatás, a személyiségi jogok és az adatvédelem megfelelő egyensúlya.

³² PRANCZ: *i. m.* 183.

³³ SZOBOSZLAI JUDIT: A bírói hatalom átláthatósága, in *Belügyi Szemle*, 2003/11-12. szám, 94.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

Felhasznált irodalom

- [1.] BLUTMAN LÁSZLÓ: A bírósági határozatok közzététele és az Alkotmány, in *Jura* 2001/2. szám, 80-96.
- [2.] B. NÉMET ZS. – MÜNICH IVÁN – KÓ JÓZSEF: A bűnözés lenyomata a magyar sajtóban, in *Valóság*, 1996/12. szám.
- [3.] EKINT: *Az igazságszolgáltatás nyilvánossága, külön tekintettel a bírósági tárgyalások nyilvánosságára.*
- [4.] KELEMEN LÁSZLÓ *Miként vélekedünk a jogról?*, 2010, Line Design Kiadó.
- [5.] KERTÉSZ IMRE: A közvélemény igazságszolgáltatása, in *Belügyi Szemle*, 1998/1. szám.
- [6.] PETRIK FERENC : *Alkotmány a gyakorlatban, kommentár a gyakorlat számára*, 2009, HVG-ORAC, Budapest, 444.
- [7.] PRANCZ BALÁZS: A büntető igazságszolgáltatás és a média konfliktusa, in *Iustum Aequum Salutare IV.*, 2008/2. szám, 183.
- [8.] SZOBOSZLAI JUDIT: A bírói hatalom átláthatósága, in *Belügyi Szemle*, 2003/11-12. szám.

Felhasznált jogszabályok, Alkotmánybírósági határozatok

- [1.] 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról.
- [2.] 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról.
- [3.] Magyarország Alaptörvénye.
- [4.] 2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól.
- [5.] 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról.
- [6.] 30/1992. (V.26.) AB határozat.
- [7.] 58/1995 (IX. 15.) AB határozat.

Egyéb források

- [1.] A Kúria elnökének közleménye: http://lb.hu/hu/sajto/kuria-elnokenek-kozlemeny?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_jog_201602, (2017.03.20).
- [2.] Magyar Virtuális Enciklopédia <http://www.enc.hu/1enciklopedia/fogalmi/szoc/nyilvanossag.htm>, (2017.03.20).
- [3.] O.J. Simpson ügy: <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/Simpson/simpson.htm>, (2017.03.20).
- [4.] HACK PÉTER: *Az igazságügyi adatkezelésről és tájékoztatásról szóló törvénytervezet koncepciója* című előadás, a Szegedi Ítéletábrán 2014.január 17-én megrendezett konferencián.

- [5.] PRIBULA LÁSZLÓ: *Az igazságügyi adatkezelésről és tájékoztatásról szóló törvénytervezet koncepciója* című előadás, a Debreceni Ítéltáblán 2014. március 14-én megrendezett konferencián.
- [6.] OBERSOVSZKY Péter (rendező): *Kulcsár & Haverok*, 2005.
- [7.] Sajtótájékoztató a vörösiszap-katasztrófa ügyében született döntésről: http://birosag.hu/szakmai-informaciok/altalanos-sajtokozelemeney/veszpremitorvenyszek-halalt-eloidezo-gondatlan_ (2017.03.20).